

емо, що всі підписи та всі печатки, зазначені в картці зі зразками підписів та відбитка печатки, повинні бути на кожному розрахунковому документі, що оформляється клієнтом.

Водночас варто наголосити, що законодавство України не містить обмежень щодо кількості карток зі зразками підписів та відбитка печатки, а тому вважаємо, що банк та клієнт мають право самостійно визначитись із можливістю оформлення кількох карток зі зразками підписів та відбитків печаток клієнта у різних випадках.

Оформлення та застосування додаткових карток можуть бути передбачені у внутрішніх положеннях банку та у договорі на розрахунково-касове обслуговування.

Який порядок повернення коштів у разі, якщо товар був оплачений із використанням платіжної картки через мережу Інтернет та не був доставлений або покупець передумав його купувати?

Загальний порядок регулювання відносин купівлі-продажу передбачений главою 54 Цивільного кодексу України. Пунктом 22 “Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 р. № 833, передбачено, що розрахунки за продані товари та надані послуги можуть здійснюватися готівкою та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) відповідно до законодавства. Як

сказано в пункті 21 зазначеного порядку, суб’єкт господарювання зобов’язаний забезпечити можливість використання спеціальних платіжних засобів під час здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) відповідно до законодавства.

Порядок та умови здійснення операцій із використанням спеціальних платіжних засобів передбачені в Положенні “Про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням”, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 30.04.2010 р. № 223 (надалі — Положення).

Відповідно до пункту 1.4 глави 1 Положення спеціальний платіжний засіб — платіжна картка, мобільний платіжний інструмент, інший платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держатель цього інструменту здійснює платіжні операції з рахунку платника або банку, а також інші операції, встановлені договором.

Главою 2 Положення визначено умови видачі спеціального платіжного засобу. Зокрема, емітент зобов’язаний під час видачі спеціального платіжного засобу надати клієнту договір, правила використання спеціального платіжного засобу і тарифи банку. В договорі повинні бути передбачені види платіжних операцій, які клієнт має право здійснювати з використанням спеціального платіжного засобу, правила та максимальний строк їх виконання, а також порядок обслуговування рахунку (за дебетовою, дебетово-кредитною або кредитною схемою,

розміри гарантійного забезпечення та/або незнижувального залишку коштів на рахунку, порядок кредитування клієнта, порядок установа курсу продажу, обміну або конвертації іноземної валюти тощо).

Крім того, пунктами 7.3 та 7.4 глави 7 Положення передбачено, що під час здійснення операцій із використанням спеціальних платіжних засобів у системах електронної торгівлі (комерції), Інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу та інших системах дистанційного обслуговування допускається формування в електронній формі документа за операцією з використанням спеціального платіжного засобу за умови доставки його клієнту. Документи за операціями з використанням спеціальних платіжних засобів мають статус первинного документа і можуть бути використані під час урегулювання спірних питань.

Відповідно до статті 30 Закону України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” переказ вважається завершеним із моменту зарахування суми переказу на рахунок отримувача або її видачі йому в готівковій формі.

Таким чином, усі питання щодо умов та строків повернення грошових коштів продавцем покупцю мають вирішуватись між сторонами договору купівлі-продажу.

Кошти можуть бути повернуті, зокрема на рахунок, доступ до якого здійснюється із застосуванням платіжної картки, шляхом переказу від продавця до покупця, з урахуванням режиму рахунку.

Рецензія/

Добрий помічник фахівцям банківської сфери

Банківська система: навч. посібник / [М.І.Крупка, Є.М.Андрущак, І.В.Барилук та ін.]; за ред. доктора економічних наук, професора М.І.Крупки. — Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. — 510 с.

Автори посібника “Банківська система”, підготовленого викладачами кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка для бакалаврів галузі “Економіка і підприємництво”, поставили перед собою нелегке завдання — дослідити проблеми мікрорівня через призму і в контексті макроекономічних проблем, показати їх у взаємозв’язку,

відобразити при цьому як специфіку вітчизняного банківського сектору, так і, враховуючи глобалізаційні процеси у фінансовому просторі, основні риси банківських систем інших країн та міжнародної банківської системи в цілому.

На наш погляд, структура посібника логічна і послідовна, матеріал викладено в доступній формі, при цьому автори не спрощують наукової

проблеми і не уникають питань, які тривають неоднозначно.

Книга складається з чотирнадцяти тем, які формують три розділи. Перший розділ присвячено теоретичним основам функціонування банківської системи. Тема 1 обґрунтовує місце банківського сектору в структурі фінансової системи держави, знайомить студента з основами банківництва, особливостями функціонування

ня банківської системи. Автори наголошують на структурі банківської системи та функціях, які вона виконує в економіці держави. Справедливо підкреслено проблеми банківського сектору, які виникли внаслідок фінансово-економічної кризи, та виокремлено основні групи чинників, котрі визначають стійкість банківських систем у глобальних умовах. Автори досліджують історичний аспект розвитку банківської справи як на національному рівні, так і в загальносвітовому контексті.

Окрема тема в посібнику присвячена дослідженню теоретичних основ розвитку банківництва. Авторами розглянуто еволюцію наукових поглядів на роль кредиту і грошово-кредитного регулювання в економічній системі. Теорії кредиту і грошово-кредитного регулювання подано в логічній послідовності: натуралістична, капіталотворча теорії кредиту, кейнсіанська, монетаристська теорії грошово-кредитного регулювання та кейнсіансько-неокласичний синтез. Останнім трьом присвячено окремі параграфи, в яких глибоко розкрито основні положення цих теорій, а також показано їхнє практичне значення. Водночас науковці справедливо наголошують, що виникнення і домінування тих чи інших теорій грошово-кредитного регулювання було зумовлене необхідністю наукового обґрунтування державної політики в монетарній сфері.

На сучасному етапі розвитку всім країнам із ринковою економікою властиві відповідні системи банківського нагляду та регулювання. Окремі аспекти зарубіжного досвіду функціонування банківських систем США, Китаю, Швейцарії, Німеччини, Польщі, Чехії, Румунії, Болгарії, а також особливості організації банківської діяльності в ісламських країнах розкрито у темі 3. Головне завдання полягає в тому, щоб адаптувати найкращий досвід розвитку банківських систем цих країн до вітчизняної банківської практики. Це дасть змогу забезпечити комплексний підхід до раннього попередження кризових системних явищ у банківській системі та економіці країни, а також посилити конкурентні позиції вітчизняних банківських установ на міжнародному фінансовому ринку.

У другому розділі розкрито інституційні основи функціонування банківської системи. Четверта тема посібника висвітлює роль Національного банку України в економічній системі і його

основні напрями діяльності, пов'язані з емісією грошей та організацією готівкового грошового обігу, реалізацією грошово-кредитної політики в державі, виконанням функції "банку банків" та "банкіра уряду", регулюванням банківської діяльності та здійсненням розрахунково-касового обслуговування економічної системи. Особливу увагу приділено організаційній структурі та принципам діяльності регулятора, взаємовідносинам центрального банку з іншими гілками влади у процесі реалізації макроекономічної політики з метою забезпечення економічного зростання в Україні.

У п'ятій темі досліджується роль банківської системи у казначейському обслуговуванні бюджетних коштів. Це актуальне та доволі проблемне питання, адже в Україні комерційні банки фактично усунуто від касового об-

слуговування бюджетних коштів. Автори поетапно розглянули перехід від банківської до казначейської моделі касового виконання бюджетів, зосередивши увагу на еволюції ролі Національного банку України в цьому процесі. Сьогодні всі кошти державного та місцевих бюджетів сконцентровано на єдиному казначейському рахунку, який відкрито в Національному банку, а через систему електронних платежів забезпечується переказ бюджетних коштів. Проте Державна казначейська служба України, що проводить касове обслуговування бюджетних коштів, не може виконувати низку банківських функцій, серед яких — забезпечення готівкою, валютні та депозитні операції тощо. Тому на особливу увагу заслугове дослідження умов і порядку участі банків у процесі виконання державного та місцевих бюджетів.

Здійснюючи перехід до мікрорівня

функціонування банківської системи та вивчаючи діяльність окремого комерційного банку, автори слушно зауважують, що будь-який успішний банк починається з роботи власників та менеджерів над його створенням і розвитком. Львівські вчені акцентують увагу на змінах у законодавчій базі, якою регулюється діяльність банку від створення до ліквідації. У відповідній темі охарактеризовано типи та функції банків, порядок їх реєстрації та ліцензування, організаційну структуру універсальної банківської установи, її органи управління й функціональні підрозділи і служби. Крім того, висвітлено способи реорганізації та описано процедури тимчасової адміністрації і ліквідації установи, що згідно із законодавчими нововведеннями застосовуватимуться до банків Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

За умов зростання конкуренції на ринку банківських послуг усе актуальнішим є створення банківських груп, асоціацій, картелів, трестів як способу захисту професійних інтересів, диверсифікації послуг, підвищення ефективності та зростання ресурсної бази. У сьомій темі визначено причини утворення і тенденції розвитку об'єднань банків за участі іноземного капіталу в Україні, розкрито особливості функціонування асоціацій банків, встановлено необхідність створення саморегулювальних організацій на ринку банківських послуг. Головним негативним аспектом таких об'єднань банків є виникнення монополій, зокрема, банківських картелів та трестів, що обґрунтовує потребу державного втручання у їхню діяльність. Сучасний етап розвитку фінансової системи характеризується формуванням нової архітектури, однією з ознак якої є посилення співпраці та виникнення різних форм взаємодії між банками та страховими компаніями, а також іншими професійними учасниками фінансового ринку.

Автори справедливо вважають, що успішність функціонування фінансового ринку визначають взаємовідносини між його професійними учасниками. У восьмій темі навчального посібника висвітлено специфіку співпраці інститутів фінансового посередництва, їхні функції, спільні і відмінні риси між банками і небанківськими фінансовими установами, обґрунтовано необхідність об'єднання їхньої діяльності. Також систематизовано небанківські фінансові установи і виділено

кредитних, договірних ощадних, інвестиційних небанківських посередників. Наведено форми та переваги інтеграції банківського і небанківського фінансового капіталу, а саме — при реалізації функції капіталізації, інвестиційної та ризикової функцій фінансового ринку. Важливу роль у контексті організації банківської діяльності відіграють інфраструктурні інститути фінансового ринку — біржі, депозитарні установи, кредитні бюро, колекторські компанії тощо, з особливостями функціонування яких ознайомлює тема 8 посібника.

Функціонування світової економіки за сучасних умов характеризується конкуренцією стратегічних проектів та векторів її розвитку на міждержавному рівні. У темі 9 висвітлено основні доктрини та напрями реформування світової фінансової системи. Проаналізовано особливості співпраці України з міжнародними фінансово-кредитними інститутами з метою залучення достатнього обсягу ресурсів для стимулювання розвитку економіки. В посібнику акцентується увага на реорганізації банківських структур та концентрації банківського капіталу, що пояснює домінування транснаціональних банків в Україні і світі, а також на особливостях та перевагах діяльності офшорного банківського бізнесу.

Третій розділ книги визначає основні інструменти і методи банківського впливу на економічні ресурси та ризики. Десята тема присвячена вивченню економічної сутності операцій комерційних банків. Насамперед автори розглядають питання формування ресурсної бази банків: досліджують елементи власного капіталу та шляхи його нарощування, проблеми капіталізації банків, значення заощаджень фізичних та юридичних осіб і вдало проведеної депозитної політики як основного джерела коштів для здійснення активних операцій. Також аналізуються можливості покриття розривів ліквідності за допомогою міжбанківського кредитування та рефінансування НБУ. У наступних питаннях автори обґрунтовують специфіку проведення активних операцій та надання різних видів послуг, а також — обмеження ризиків, що пов'язані зі здійсненням таких операцій, за допомогою застосування економічних нормативів центральним банком та внутрішньобанківських методів управління ризиками.

У темі “Банківські послуги у сфері функціонування платіжних систем” автори розкрили сутність, види та

принципи організації платіжних систем; дослідили основи діяльності внутрішньодержавних платіжних систем, зокрема системи електронних платежів НБУ, яка забезпечує проведення міжбанківських розрахунків, вимоги до функціонування в Україні внутрішньобанківських платіжних систем і специфіку роботи систем масових платежів на прикладі НСМЕП та Укркарт. Заслугує на увагу вивчення особливостей функціонування міжнародних платіжних систем та їхньої ролі в розвитку сфери банківських послуг України. Цікавим та актуальним в умовах сьогодення є матеріал, що стосується випуску, обігу та погашення електронних грошей в Україні і правил користування ними в мережі Інтернет.

Відомо, що діяльність банку нерозривно пов'язана з ризиками. Вони створюють можливості як отримати прибуток, так і зазнати збитків, котрі поставлять під загрозу подальшу діяльність установи. З цієї метою у кожному банку діють спеціальні підрозділи ризик-менеджменту, покликані управляти процесами прийняття чи уникнення ризику банківських операцій. У дванадцятій темі посібника описана структура банківського ризик-менеджменту загалом та в розрізі конкретних ризиків зокрема. Матеріали подаються читачеві у певній послідовності, а саме: спочатку розкривається сутність ризику, описуються його види та причини виникнення, а згодом — методи оцінки та мінімізації.

Необхідність розроблення та впровадження банківськими установами методів захисту від дестабілізаційного впливу численних внутрішніх і зовнішніх чинників зумовила розкриття сутності та значення фінансової безпеки у їх функціонуванні та основних засад побудови системи управління нею. З цієї метою класифіковано загрози фінансовій безпеці банків та розглянуто типові схеми фінансового шахрайства у банківській сфері. Визначено об'єкти, суб'єкти, функції та принципи системи управління фінансовою безпекою банківських установ.

Глобальні загрози кримінального характеру зумовлюють докорінні трансформації нинішньої банківської системи. Нелегальне підприємництво чинить вагомий вплив на матеріальну базу та духовні цінності людства. Періодичні спроби злочинців легалізувати частину своїх доходів та взяти під контроль банківські установи викликали цілком адекватну реакцію світової спільноти. Спеціалісти банківських

структур розробили та впровадили міжнародні стандарти боротьби з відмиванням кримінальних доходів, фінансуванням тероризму та поширенням зброї масового знищення, корупції. Природно, що банки зайняли активну позицію в питаннях запобігання та протидії розвитку нелегальних фінансів. Варто відзначити вагому роль Базельського комітету з банківського нагляду та Вольфсберської групи приватних банків в узагальненні та поширенні ідей політики обережного ставлення до клієнтів. Проблема репутаційних ризиків стала визначальним чинником існування та ефективного функціонування сучасної банківської системи. Лише дієва система фінансового моніторингу зможе забезпечити належний рівень довіри до банків з боку порядних людей та стати перешкодою на шляху поширення кримінальних методів ведення господарської діяльності. Головні чинники й тенденції розвитку сучасної системи фінансового моніторингу в Україні та світі змістовно, лаконічно та доступно відображені в темі 14 посібника.

Слід зазначити, що дисципліна “Банківська система” є нормативною, а її необхідність є об'єктивною, оскільки фахівець-фінансист без розуміння специфіки функціонування банківської системи не матиме комплексного бачення економічних процесів. Тому, безперечно, навчальний посібник із дисципліни “Банківська система” сприятиме підвищенню рівня підготовки студентів. На викладачів покладається завдання сформувати в студентів систему знань про функціонування банківського сектору економіки, організацію банківської діяльності, відповідну фахову термінологію, необхідну для оволодіння практикою використання банківських інструментів; навчити їх оперувати різними методами і прийомами аналізу сучасних проблем банківської сфери і знаходити шляхи їх вирішення.

Посібник буде корисним не тільки для студентів вищих навчальних закладів, а й для аспірантів, викладачів, науковців, фахівців-практиків та читачів, які цікавляться сучасними проблемами банківської системи.

Анатолій Мороз,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри банківської справи
Державного вищого навчального закладу
“Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана”,
заслужений діяч науки і техніки України.